

ریزه کاریهای اسلام

در پیرامون حقوق بانوان

(۲)

«تا آخر بخوانید و عادلانه قضاوت نمائید .»

«بمبندرجات آن اعتقاد و دلبستگی پیدا کرده، به

دیگران نیز توصیه کنید .»

«روی سخن با افراد تحصیل کرده و روشنفکر و

طبقه جوان است .»

اسلام که در ۱۴ قرن پیش نهضت حیات بخش خود را در تمام شئون زندگی آغاز کرد از جمله ، عادلانه ترین حقوق و مزایا را برای طبقه بانوان که نیمی از پیکر اجتماعند مقرر داشت ، گرچه در این زمینه مقالات بلکه کتابهای زیادی نوشته شده ، در پیرامون این موضوع قلمفرسایی کرده آنرا در رأس مسائل اجتماعی قرار داده اند ، ولی در عین حال گاه گاهی زمزمه خائنانه ای بگوش میرسد؛ و آن اینکه : اسلام حقوق بانوان را تأمین نکرده ، شخصیت آنان را نادیده گرفته است . راستی ایادی استعمار چه تهمت های ناچوانمردانه ای بساحت مقدس اسلام زده ، چگونه حقائق را وارونه جلوه داده اند .

اینک در این مقاله بطور فشرده قضاوت غلط دیروز و امروز را درباره زن مطالعه کرده ضمناً حقوق عادلانه و شخصیتی را که اسلام بزن داده است ملاحظه خواهید فرمود .

زن در اجتماعات گذشته

دورانی بر بشر گذشت که جهل و نادانی و انواع رذائل از در و دیوار زندگی او میبارید بطوریکه آنرا دوران جاهلیت نامیده‌اند. از اشتباهات بزرگ آن دوران همانا قضاوت غلطی بود که در باره زن اظهار میکردند، زن در اجتماعات گذشته عضو فلج و زائد اجتماع محسوب و با انواع ذلت‌ها و محرومیت‌ها دست بگریبان و از کلیه حقوق و مزایای یک زندگی انسانی محروم و بی بهره بود، مثلاً چنانچه بارها شنیده و خوانده‌اید در حجاز دختران را برای خود ننگ دانسته هنوز زلب خندی بزنگی زده بدست پدران کرگ صفت با از قله کوه پرتاب و یا زنده بگور میشدند و **اذا بشر احد هم بالانثی ظل وجهه مسوداً و هو كظيم**، زن در نزد آنان حکم حیوانی را داشت که گاهی او را بازنهای دیگر مبادله، و گاه با حیوانی معاوضه میکردند. در حجاز شخصی ثروتمند بنام صعصعه بود (۱) (جدف زندق شاعر) که در برابر دادن دوشتر ماده و یک شتر نر دختران را از مرگ نجات میداد، بطوریکه ۳۶۰ دختر را از نابودی حتمی رهایی بخشیده در خانه خود از آنها نگهداری میکرد، و برای اینکار هزار و هشتاد شتر از دست داد.

یهود معتقد بودند که پدر در صورت فقر و تنگدستی میتواند دختر خود را بفروشد. **درونان** زن را پیشخدمتی بیش نمیدانستند و شوهر حق داشت زنا مانند اثاث البیت بعیوان وصیت بدوستان خود هدیه کند. در بعضی کشورهای غربی، زن مانند متاعی خرید و فروش میشد؛ در ایران قدیم زن مظهر اهریمن شناخته شده برای تعدد زوجات حدی قائل نبودند (۲)

در کشور **انگلیستان** قانونی گذرانند که زن حق مطالعه کتاب ندارد، در **فرانسه** اختلاف نظر بود که آیا زن نفس ناطقه دارد یا نه؟ این بود وضع زن در اجتماعات گذشته!

زن در دنیای امروز

تمدن ماشینی و جنبش صنعتی قرن اخیر با آنهمه زرق و برق خود سیل آسا

(۱) الکنی والالکاب ج ۳ ص ۱۹

(۲) مدینه الاسلام ص ۲۱

در جوامع بشری پدید آمد، از جمله مسائلی که دستخوش انقلاب و دگرگونی قرار گرفت مسئله بانوان بود، نظر بموجباتی که از بحث ما خارج است زنها اروپائی دست از محیط خانه کشیده، دسته دسته راه کارخانجات و ادارات و شرکت در سایر مشاغل اجتماعی را در پیش گرفتند، این سیل تمدن غلط بسوی کشورهای اسلامی نیز سرازیر شد، طولی نکشید که زنها وظیفه خانه داری و شوهرداری و تدبیر منزل و خیاطی و طبخاخی، و از همه بالاتر تربیت اولاد را درها کرده دوش بدوش مردان بیگانه و مجرد و بوالهوس مشغول کار شدند تا متأسفانه! بنام ترقی کشور! عفت عمومی را از بین برده؛ بزرگترین جنایت را بنام کشف حجاب و آزادی زنان و بدست آوردن حقوق آنان مرتکب شدند، و آنانرا باز بچه مطامع شهوت پرستانه خود قرار دادند. انسانیت هیچگاه این جرم بزرگ را نمی بخشد، اگر زنها در حجاب باشند کدام کارخانه تعطیل میشود؟ در طول این چند سالی که زنان از قید حجاب آزاد شده اند چند کارخانه ذوب آهن و غیره بدست آوردیم؟ ۱۹.

آری از روزی که زنانرا از پرده حجاب برون آوردند؛ مراکز فساد رو با افزایش رفت، انحرافات جنسی زیاد شد؛ زندانها پر از زنان مجرم شد و وضع رسوائی بجائی رسیده که حتی نامه معلوم الحال اطلاعات بانوان (۱) هم تحت عنوان (اعلام خطر بخانهها) از مدهای مبتذل و زننده اظهار تنفر کرده پیروی از آنها را اعتراف بشکست قطعی میداند.

در شماره ۵ آبان ۳۹ تحت عنوان (فرزند خانمی که کار میکند سعادت مند نمیشود) می نویسد: خانمی که بکارهای خارج منزل میپردازد آنطور که باید نمیتواند بوضع فرزند خود رسیدگی نماید و بطور مسلم اطفالیکه بدست کلفت و نوکر و پرستار بیسواد سپرده میشوند از مهر و عواطف مادری و تربیت صحیح بهره نخواهند داشت. يك خانم انگلیسی میگوید: یکی از نتایج تمدن جدید، نداشتن لیاقت لازم برای مادری است.

استعمارگران سعی کردند که کشورهای اسلامی را به سر نوشت شوم کشورهای غربی در آورند.

بطوریکه آمارهولناک فحشاء و جنایات نشان میدهد در اروپا زنان مجرم و بزه کار به هشتاد درصد رسیده است ، روابط نامشروع زنان و مردان از کنترل آمارگیری یا ذکر ارقام بیرون آمده است (۱) در انگلیس در هر ۶ ازدواجی که میشود یک دختر در حین اجراء عقد آبستن است .

در آماریکا در سال جدید ۲۰۰ هزار کودک نامشروع و نازاده متولد شده که ۵ هزار از آنها از دختران ۱۴ ساله متولد شده اند (۲) .
تو خود حدیث مفصل بخوان از این مجمل ۱ .

البته آزادی کامل معاشرت پسران و دختران جوان نتیجه ای جز این نخواهد داشت و بقول شاعر :

نظرة فابتسامة فسلام فکلام فموعود فافلا ،

آری ! (بر پنبه آتش نباید فروخت. که تا چشم بر هم زنی خانه سوخت) و بقول علماء شیعی : پاره ای از اجسام بایکدیگر میل ترکیبی دارند
بهر حال دنیای مادیت و تمدن جدید در باره زن سخت با شتاب رفته ، به نیمی از پیکر اجتماع خیانت کرده است ، دشمنان ما میخواهند در زیر لافاه تأمین حقوق بانوان ، آنها را ملعبه اغراض شیطانی و شهوت آمیز خود کرده آنان را در آغوش مردان نابکار قرار دهند و این خود مستلزم مفاسد بیشماری است که اگر نوشته شود مثنوی ۷۰ من کاغذ شود ؛ اینک حقوق زن را ، از نظر اسلام مطالعه میفرمائید .

حقوق زن از نظر اسلام

بدون تردید ، قانون را کسی باید وضع کند که احاطه علمی بتمام جهات داشته ، مصالح و مفاسد را کاملاً تشخیص دهد و طبق مقتضیات و مناسبات هر موضوعی قانونی در خور آن وضع نماید ؛ آنچه مسلم است و از نظر دانشمندان فیزیولوژی نیز ثابت است قوای زن و مرد بایکدیگر متفاوتند از نظر جمجمه و استخوان و مغز و اعصاب و عواطف و قد و وزن و فشار خون و ضربان قلب و حرارت و رشد ، بایکدیگر

(۱) حقوق و حدود زن در اسلام ص ۲۷۹

(۲) کیهان شماره ۵۱۷۳

فرق دارند بنابراین هر کدام وظیفه جداگانه و قانونی متناسب با خود دارند؛ و از این جهت است که اسلام تکالیف شاق مانند جهاد و قضاوت و جمعه و جماعت و مرجعیت را ازدوش زنها برداشته، و جهاد آنرا خوب شوهر داری معرفی کرده است (جهاد المرأة حسن التبعيل) (۱) و چون در زنها عواطف، غلبه بر قوای عقلی دارد و زود تحت تأثیر عوامل قرار می‌گیرند لذا منصب قضاوت را نیز از آنان گرفته است ولی در عین حال در تمام مسائل اعتقادی، از قبیل اعتقاد بتوحید و عدل و نبوت و امامت و معاد، زن کاملاً مساوی با مرد است. و در فروع نیز از قبیل نماز و روزه و حج و پرداخت مالیاتهای اسلامی و امر ب معروف و نهی از منکر و حق تصرفات مختلف مالی نیز مساوی با مرد است.

همانطور که مرد مسلمان در صورت استطاعت باید بمکه رود زن نیز باید برود اگر مرد مسلمانی زمینی داشته باشد میتواند آنرا بفروشد، اجاره دهد، رهن دهد، هبه کند؛ وقف نماید، یا بیمارستان و مدرسه و حمام و پاساژ بسازد و یا درخت کاری و زراعت در آن نماید، زن نیز در تمام این اختیارات مساوی با مرد است.

همانطور که تحصیل علم و تعلم مسائل از نظر اسلام بر مردها فرض است، بر زنها نیز فرض است؛ همانطور که صدقه دادن و انواع امور خیریه برای مردها يك وظیفه دینی و اجتماعی است، برای زنها نیز مقرر شده است.

و باضافه زنها دارای امتیازاتی هستند از این قبیل:

اسلام دستور داده است که با زنها بحسن معاشرت و خوش اخلاقی رفتار شود تا در نتیجه زندگی مالا مال از محبت و دلبستگی و الفت گردد، تلخی‌ها برود و حلاوتها بیاید.

در علم روان شناسی امروز، مسئله دلبستگی و محبت در محیط خانواده فوق-

العاده با اهمیت تلقی شده است؛ اسلام در ۱۴ قرن پیش فرموده است: **خیر کم خیر کم**، حتی در کتابهای اسلامی بحثی بخصوص درباره بوسیدن فرزند و پدر و مادر و همسر باز شده است.

يك مستشرق اروپائی ميگويد : (۱) لذتی كه يك فرد مسلمان از بوسیدن فرزند خود ميبرد براي بسياری از غربيهها قابل تصور نيست زيرا درد نيای متمدن امروز ! كم کسی پيدا ميشود كه يقين كند باينكه بجهاش مال خود اوست . در وضع آشفته آنروز كه زن هيچگونه ارزشی نداشت اسلام بخشنامههای صادر كرد كه بازنها بايد با حسن معاشرت رفتار شود و فوائد اين دستور ناگفته پيدا است . اسلام دستور داده است در امر خوراك و پوشاك و مسائل مربوطه ، از آنان استفسار شود و نظريه آنانرا تأمين نمايند ، و در كارهای داخلی منزل ، شوهر با زن كمال همراهی و همكاری را داشته براي او شخصيت قائل شده ، او را مانند كنيزی مسلوب الاختيار فرض نكند و بخصوص در ايام بار داری و دوران زایمان و بيماری ، كه بيش از همه وقت نیازمند مساعدتهای شوهر است و همچنين لغزشهای ناچيز زن را نادیده بگيرد .

شوهر بايد خود را براي زن ، تميز و آراسته نگه دارد ، هم از نظر لباس و هم از نظر بدن ، و بدرخواستهای صحيح او جواب مثبت دهد ، و در توسعه در امر خوراك و پوشاك و تهيه لوازم آرايش (فقط براي شوهر) از او مضايقه نكند ، با خنده روي و بشاشت و حسن گفتار و رفتار با او سلوك نمايد ؛ و بهيچوجه زنا را در معرض خطر و ضرر و مضيقه قرار ندهد . **كتابخانه مدرسه فيضيه قم**

و همچنين شوهر حق ندارد زنا را مجبور بخدمات طاقت فرسای خانه نموده بحكم اجبار او را در مشقت اندازد ، تا چه رسد كه از زن بخواهد در امر معاش و پول درآوردن مداخله كند . **كتابخانه مدرسه فيضيه قم**

اسلام بزنا حق داده است كه در شير دادن كودك مطابقه اجرت نمايد و بر اولازم نيست كه مجاناً كودك را شير دهد ، و دستور داده است كه براي كمك در امور خانه داری و تنظيم شئون زندگی (در صورت امكان و لزوم) براي زن كلفت و خادمه بگيرد ، تا او بيشتر بتربيت فرزندان و نونهالان خود كه اهم و ظايف حياتی اوست پردازد .

(زنانرا همی زيبد اين يك هنر نشينند و زاینده شيران فر)

اگر زنی کج خلق و بدسلوک است ابتدا اقدام بطلاق و یا کتک زدن او ننماید بلکه اول او را نصیحت و سپس از نظر بستر از او جدائی کند و بعد از آنکه بازبان آرام متوجه نشود آنگاه آرام بطوریکه مستلزم زخم و کبود شدن عضوی نشود او را تنبیه نماید ، ولی نه بقصد کشتن و نه با بیل و چماق و یا هر چه جلو آمد زدن باشد که موجب تادیب و تنبیه او شود نه ظلم و شکنجه او .

و همچنین شوهر حق ندارد بدون اجازه همسر در اموال شخصی او تصرف نماید ، و یا او را از تصرف در اموال اختصاصی خود منع کند ، در اسلام عزت و کتاره گیری از همسر بطور کلی قدغن شده مضامع را تا حدی از حقوق همسر شمرده است ، در کلمات پیشوایان دین هم ، زن تشبیه به شیشه (قواریر) ( ) شده است یعنی با ملامت باید با آنان رفتار شود تا نشکند و در جای دیگر (ریحانه) تعبیر شده است و نظیر این دستورات و ریزه کاریها را در هیچ آئینی نخواهید دید .

همانطور که اشاره کردیم زن از مشقت و زحمت سر بازی و جنگ معاف است زیرا اخلاقاً و بدناً ضعیف و صبرش کم است و رقت قلبش زیاد ، و در مثل جنگ کردن که خشونت و غلظت و صبر و شجاعت لازم دارد ، از عهده این صفات بر نمیآید .

و از طرفی عقاب و خود را در معرض چشم چرانی افراد آلوده قرار ندادن منافی با عملیات جنگی است ، و بواسطه بارداری و رضاع و قاعدگی و تمشیت امور داخلی خانه از عهده جنگ و مبارزه بر نمیآید ، پس نهایت ارفاق از این حیث هم باو شده است .

کامخانه مدرسه بیضیه

در اسلام تسهیلات زیاد و تخفیفهای کلی نسبت بزنها داده شده است ، از جمله زن شیره و باردار (با شرایط خاصی) از روزه گرفتن معاف است و پیراهن او که کم و بیش آلوده با درار کودکش باشد در حکم پاک است ، در مسئله تعلم و فرا گرفتن احکام و فرائض تا اندازه ای معاف و مستثنی است و لازم نیست روزی چند بار برای شرکت در جماعت از خانه بیرون آید و مسجد او را خانه اش قرار داده است (مسجد المرأة بیتمها) و باضافه مخارج اولاد را بر عهده او قرار نداده بلکه بر عهده شوهر است و اینها خود رعایت کاملی است که از زن بعمل آمده ، مخصوصاً جمله اخیر .

و همچنین زن هر چند ثروتمند و با مکنّت باشد، کلیه امور مربوط به خوراک و پوشاک و مسکن و سایر جهات معاش بر عهده شوهر اوست و او خود از این حیث راحت است حتی در مخارج زینت و آرایش در سفر و حضر البته اینها در برابر آنستکه زن باید مطیعه و مدیره خانه و مرئیة بچه‌ها باشد و همچنین در برابر زحمتی است که از بارداری و شیر دادن و تربیت کودک و خدمات منزل انجام میدهد. اسلام بزن حق داده است که اگر شوهر از خرج کردن خودداری کرد از مال شوهر (با اذن حاکم شرع) بردارد و تصرف کند و اگر شوهر ممنوع التصرف و یا سفیه شد بولی شوهر مراجعه کرده مخارج زن را تأمین نماید.

اسلام باب علم و معرفت و تحصیل کمالات را بر روی زنها باز کرده، تحصیل هر گونه فضیلت و عبادت و حج و زیارت آرامگاه ائمه را برای او تجویز نموده است بطوریکه شوهر هم حق ممانعت مقدار واجب از آنها را ندارد، یکزن مسلمان هیچگاه نباید از فضائل علوم و طاعات محروم باشد.

زن مانند مرد حق دارد چیزی را تملك کند یا مباحی را حیازت نماید یا اجاره دهد و یا بگیرد و از عوائد و منافع مالی خود استفاده نماید زن در اسلام استقلال اقتصادی دارد، در حالیکه تا همین چندی قبل در فرانسه زن حق تجارت و هر گونه معامله و تصرف در املاک شخصی خود را نداشت ولی در اسلام زن حق دارد در زمین خود قرار داد آبیاری و مساقات و مزارعه ببندد و نماینده در زمین معین کند و در تمام فعالیت های اقتصادی میتواند مداخله نماید البته تاجایی که منافی با حقوق شوهر نباشد زیرا حقوق شوهر اهمیتش از هر چیز دیگر بیشتر است.

و باز از حقوق زن آزادی و اختیار در امر ازدواج است زیرا او نیز مانند مرد بر خود تسلط کامل دارد و تابع کسی نیست حتی پدر و برادر و دائی عمو تا چه رسد به بیگانگان که کسی حق اجبار یا منع او را ندارد اگر شوهری در باره محدودیت زن یا سلب اختیارات از او وصیتی نماید، بهیچوجه نافذ و قابل اجراء نخواهد بود. اسلام زن و دختر را تا آنجا ذیحق کرده که اگر پدری دخترش را در کوچکی بعهده شخصی یا جوانی یا پسر یا برادرزاده خود در آورد، هنگامیکه دختر بالغه و رشیده شد و پی برد که این عقد بر ضرر

او، و یا شوهری را که برایش انتخاب کرده اند فاسد است کاملاً حق دارد عقدر را بهم بزند نه این که اسیر و ارسل مسلوب الاختیار باید تسلیم شوهر ناباب شود .
 در اسلام طبقاتی از زنها فوق‌العاده محترمند که از جمله ، **مادر** : **دختر** و **همسر** است درباره احترام مادر گفته‌است : بهشت زیر پای مادرانست ، و در برابر مادران نباید گفت ، و پینمبر اسلام (س) در پاسخ شخصی که پرسید : بکه خدمت کنیم؟ سه مرتبه فرمود : **مادر** و در دهم چهارم فرمود : پدر ، و درباره احترام بهمسر و رعایت حقوق او نیز کراراً توصیه شده‌است ، **عاشر و هین بالمعروف (۱)** و **لین مثل الذی علیین بالمعروف (۲)** اشاره بآنست ، و درباره دختر نیز سفارشات فرموده است ، از آن جمله : هر گاه میوه یا مرغانی از بازار بخانه می‌برید اول بدخترها بدهید ، **البسات حسنات ونعم الولد البنات (۳)** اشاره بآنست .

زنانی که آراسته بزیور علم و دانش و تقوی و عفاف‌اند احترام زیادتری خواهند داشت ، نگارنده برای نمونه می‌تواند نام بانوی دانشمند معاصر را ببرد که دراصفهان اقامت دارد و در ادبیات و فلسفه و فقه و اصول و تفسیر و حدیث و کلام مقام علمی مبرزی دارد و از تایفات ارجدار اوست : **اربعین هاشمیه** ، **خزائن اللغالی** ، **سیر وسلوک** ، **معادیا آخرین** ، **سیر اشرف** ، **تفسیر قرآن** و چند کتاب دیگر که بعضی مکرراً چاپ شده‌اند ؛ اگر میان زن و مرد اختلافی در گرفت هر دو علی‌السویه حق دارند بداور و محکمه مراجعه و دادخواهی نمایند ، همانطور که مال مرد محترم است مال زن نیز محترم است همانطور که جان مرد محترم است جان زن نیز محترم است همانطور که غیبت مرد حرام است غیبت زن نیز حرام است .
 آری در عین حال مهم‌ترین و وظائف زن اهتمام درباره توالد و تربیت فرزندان و تمسیت امور داخلی و تأمین حقوق شوهر است یعنی بکزن مسلمان باید بهترین مادر برای فرزندان خود ؛ و بهترین معشوقه و همسر برای شوهر خود ؛ و بهترین زمامدار داخلی خانه باشد .

بامطالعه این همه مزایا و حقوقی که اسلام برای بانوان مقرر داشته است

(۱) سوره نساء آیه ۲۳ (۲) سوره بقره، آیه ۲۲۸

(۳) مکارم الاخلاق باب فضل الاولاد ص ۲۵۱

آیات همتی از این بالاتر و ناجوان مردانه تر میشود که بگوئیم اسلام مقام زن را پائین آورده است ؟ ۱۱۹

آیا مگر این قرآن نیست که در تمام آیاتش مردوزن را دوش بدوش هم مخاطب قرار داده در وعده و وعید هر دو را مشترك میدانند مانند من عمل صالحا من ذكرا و انثی و نظائر آن؛ و مگر در آمن اسلام نبود که در تمام ادوار تاریخ بخصوص صدر اسلام زنان با شخصیت و دانشمندی پرورش یافت که نام پر افتخار آنان زینت بخش تاریخ است؛ و مگر زنان با شهامتی از قبیل نسیمه جراحه و ام سلیم و ام عماره، و سمیه مادر عمار و صد هاتن نظائر آنان نبودند که در صدر اسلام در حل مشکلات اجتماعی دوش بدوش مردان قدم بر میداشتند؟ نسیمه جراحه در جنگه احد مشك آب بدوش گرفته سر بازان تشنه را آب میداد، و دیگری سر بازان زخمی و مجروح را زخم بند و با اصطلاح بانسمان میکرد مگر زنان با فضیلت صدر اسلام نبودند که مانند مردها بمنظور تقویت اسلام و پیشبرد هدف عالی رهبر خود گردن بند و طلا آلات و انگشتر خود را تقدیم میکردند، و این اسلام است که میگوید: زن از هنگام بارداری تا زایمان آنقدر اجرداد که سر باز فداکار و مسلحی که در سرحدات از کشور و آب و خاک خود دفاع میکند اجرداد (۱).

در سایه اسلام و تعالیم عالیه رسول گرامی، زنانی پرورش یافت که مظهر فضیلت و شخصیت بوده در هیچیک از ملل عالم چنین زنانی پرورش نیافته است. درین باره میتوان خدیجه کبری و سمیه مادر عمار و صفیه دختر عبدالمطلب و ام سلیم انصاریه و زرقاء بنت عدی و هند دختر عمرو بن حزام و از همه بالاتر فاطمه زهراء (ع) و دختر و الا گهرش زینب کبری (ع) را نام برد.

آری پیامبر عظیم الشأن اسلام، خود عملاً در آن اجتماع تاریک که کوچکترین مفهومی از حقوق بانوان و شخصیت دختران وجود نداشت، دختری مانند فاطمه زهرا علیها السلام پرورش داد که از نظر علم و معرفت و عصمت و عفت و ایمان و عبادت و صبر و تربیت فرزند و شوهرداری و خانه داری و حسن معاشرت و تواضع و وو سر آمد زنان جهان و بلکه مردان بزرگست، در حسن شوهرداری او همین

(۱) المرءة فی حملها الی وضعها، الی فصا لها كالمرا بطافی سبیل الله.

بس که علی (ع) میگوید: در مدت نه سال که زهرا بامن بسر میبرد هیچگاه مرا آزرده خاطر و ناراحت نکرد و من نیز هیچگاه او را بخشم نیاوردم (ما ابغضتمنی) **ولا ابغضتمها**.

در حسن رفتار آن مخدره با خادمه اش فضا همین بس که کارهای داخل منزل را با او دو قسمت کرد یعنی یکروز نوبت کارها با فضا بود و یکروز با خودش، و همین فضا در اثر معاشرت و همنشینی با حضرت زهرا مقامش بجائی رسید که خود از زنان بافضیلت و دانشمند جهان اسلام بشمار میرود، دختر گرامی پیغمبر عالیترین دس عملی را درباره تربیت فرزند و پرورش کودک بجامعه اسلامی داده است زیرا خود فرزندانمانند امام حسن و امام حسین و زینبین علیهم السلام پرورش داد.

تا اینجا کمی از حقوق بسیار زنرا گفتیم و معلوم شد که هیچ رویه و قانون و آئینی نتوانسته است مانند بر نامه اسلام از حقوق زن طرفداری نماید و یا حقوقی مشابه آن آورد، اینک شما و انصاف شما، اینک شما و قضاوت عادلانه شما، آیا اسلام چه کوتاهی در باره زن نموده است؟ آیا آنها که زنانرا از پرده عفت بیرون آوردند راستی طرفدار زنان بودند یا دشمن زنان؟ اینک جوانان عزیز، دانشجویان گرامی؛ بانوان روشنفکر، شما را بمقدسات عالم سوگند میدهم که علیرغم تبلیغات سوئی که میشود، مزایای دستورات حیات بخش اسلامی را بدقت مطالعه و بررسی کنید و با اسلام قهر نکنید، و باین دین پاینده، فدائی روی آورده نگارنده اعتراف دارد که این مقاله جامع نبود و نتوانست حق مطلب را ادا کند زیرا بحث دامنه دار و فرصت کم بود، کسانیکه مایلند میتوانند بکتاب مدنیة الاسلام و همچنین حقوق و حدود زن در اسلام، و مناظره دکتر و پیر، والمرءة المسلمة، و حرمة المرءة فی الاسلام، و کتابهای مشابه اینها مراجعه نمایند.